

Українці в Бессарабії та Румунії, 1921-1923 рр. (таборове та позатаборове повсякдення інтернованих вояків Армії УНР)

І.В. Срібняк

Київський університет імені Бориса Грінченка
Україна, Київ 04053, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2
E-mail: i.sribniak@kubg.edu.ua

Загальний несприятливий для Армії УНР розвиток подій восени 1920 р. обумовив її відступ на терени прилеглих держав (Польщі та Румунії), що сталося під тиском переважаючих більшовицьких військ. Окремі її підрозділи форсували р. Дністер у районі Могилів-Подільського, після чого вони опинились у Бессарабії, де невдовзі були роззброєні та інтерновані у таборах на теренах Румунії. Впродовж 1921 р. інтерновані українці утримувались в Брашові, де перебувала 461 особа. Заходами створеної у таборі культурно-освітньої управи тут були відкриті курси грамоти для неписьменних вояків, проводились загальноосвітні виклади, діяв вчительський та літературний гуртки, «Спілка художників», народний хор.

У цей час значні зусилля таборян було спрямовано на підтримку партизанського руху в Україні шляхом відрядження до повстанських відділів належним чином підготовлених старшини Армії УНР. Захист інтересів вояків-українців перед румунською владою здійснювала Дипломатична місія УНР у Бухаресті на чолі з К.Мацієвичем, а безпосередньо потребами інтернованих опікувалася її військова секція на чолі з генштабу генерал-поручником С.Дельвігом.

Зміна політичної ситуації після поразки II-го Зимового походу Армії УНР спонукала румунську владу відмовитись від прихованої підтримки антибільшовицьких акцій, що здійснювались частиною вояків-українців з теренів Бессарабії. До цього її спонукали й непоодинокі звернення та дипломатичні демарші радянської дипломатії, якій ставали відомі окремі випадки сприяння діям повстанських груп з боку різних інституцій румунської влади.

У кінці 1921 р. румунська влада зосередила всіх інтернованих вояків-українців у таборі Орадя-Маре (фортеця «Кастел»). У таборі була відновлена діяльність з фахової та загальної освіти українського вояцтва. Намагаючись мінімізувати обсяг інформації про інтернованих вояків-українців, які отримувала агентура більшовицьких спецслужб, румунська влада почала їх «віддаляти» від державного кордону, приміщуючи в таборах в центральній та західній частинах Румунії. При цьому вона й надалі не втручалась у внутрішній таборовий побут українців, завдяки чому у таборах завжди відновлювалася організаційна структура, притаманна регулярним військам Армії УНР.

Вже на початку 1922 р. румунська влада вдалася до активного використання таборян на різних роботах. Більшість інтернованих була,

зокрема, відряджена на польові й будівельні роботи, окремий відділ працював на вугільних копальнях, старшини – на цегляній та паркетній фабриках. Умови праці не завжди були прийнятними – особливо потерпали ті інтерновані, що працювали невеликими групами (власники маєтків досить часто обмежували вояків у харчах й відмовлялися сплачувати їм обумовлену суму грошей.

Залучення інтернованих до виконання різного роду робіт, що мало на меті максимально обмежити видатки на утримання таборів, призвело до поступового «розмивання» таборових осередків. Самі ж таборяни все більше й більше опікувались необхідністю пошуку засобів для власного існування. У січні 1923 р. відбувся останній переїзд інтернованих до табору Феґераш, що негативно позначилося на їх загальному становищі. Будинки не були відповідним чином підготовлені для розміщення вояцтва, бракувало опалення й харчів. Проте напруженою працею таборяни нормалізували умови свого побуту, організували видання рукописного таборового часопису, а в березні влаштували святкування Шевченківських днів.

Поступово комендатура скасовувала всі обмеження на вихід вояків з цього табору, що переконливо свідчило про підготовку румунської влади до майбутньої ліквідації табору. Місцева влада всіляко заохочувала інтернованих влаштовуватися на постійну роботу в Бессарабії та Румунії, і врешті-решт у вересні 1923 р. табір українських інтернованих у Фаґараші було остаточно зліквідовано, а його мешканців переведено на цивільний стан. Таборове майно було передано українським робітничим артілям, що були створені при деяких фабриках. Ліквідація таборів поклала кінець існуванню військової організації на теренах Бессарабії та Румунії, хоча колишні таборяни й надалі підтримували зв'язки між собою, входячи до складу різних українських емігрантських організацій.